

личног путовања и многих радова у „Насељима“, док је г. Кребс израдио карту на основу оскуднијег проучавања.

На крају имао бих да напоменем, да је овим својим радом цењени професор Кребс допринео и добрих података за Географију испитиване области; али исто тако морам нагласити да је вредност рада знатно умањена очитим непријатељским расположењем према народу кога је испитивао, и закључцима који нису увек поткрепљени довољним доказима.

П. С. Јовановић.

Насеља и порекло становништва. А) књ. 15 и Б) књ. 16 (Издаје Краљ. Срп. Академија). Београд 1923.

А) *Андрија Јовићевић, Малесија* (с. 1—149). Потпуна и методска студија Малесије, која обухвата врхове Проклетија, долине Цијевне и Сухог Потока, јужни део Зете и басен у сливу Скадарског Језера: једно поље, неколико кањона и висова планинских. Зетско Поље плодно је само по дну страна; у равници Куши, на североисточном крају језера, има њива, ливада и шуме; Кастратско Поље, на Југу од језера врло је плодно. Иначе је свуда, изузев у долинама, земљиште покривено шумама. Пашњаци су недовољни, што приморава сточаре да се из планина са стадима у јесен и пролеће спуштају према језеру. У Малесији има пет племена (фисова): Груде у Зети, који се баве више земљорадњом; Хоти и Кастрати на Истоку од језера, који су земљорадници и сточари; Шкреле и Клименте у Сухом Потоку и Проклетијама су искључиво сточари. Становништво је гушће, нарочито у Зети, ма да ту дува јак ветар, „сјеверњак“, и носи ораћу земљу. Овде су и трагови најстаријих насеља: Маја Неаполит подсећа на римску колонију. Стална се насеља онде пењу до висине од 920 м. У планинама су куће растурене, а у равницама груписане. Група од неколико кућа чини село (катунит). Малисори су по вери католици, изузев Груде, који су у већини муслимани. Организација им је патријархална: законик Леке Дукаћинца регулише наследство по мушкој линији, чува жени, пошто се уда, име њеног оца, а у питању наследства јој признаје исто право као и човеку. Малисорска се племена својакају са неким српским племенима, јер су скоро сви њихови преци давно дошли у Малесију из Босне, Херцеговине и Црне Горе. Они држе славу, нарочито св. Николу. Међу Малисорима има поарбанашених Срба. Па још и данас Срби који се жене из Арбаније губе своју националност и веру, ма да српска жена, кад уђе у малисорску породицу остаје православна. Малисори имају доста карактерних црта заједничких са Црногорцима: поштење, понос, храброст, цењење дате речи и плаховитост која собом повлачи крвну освету. Али они немају националног осећања, и знају само за племенски сепаратизам.

Пећар Шобајић, Бјелопавлићи и Пјешивци, племена у црногорским брдима (с. 151—336). Резултат врло брижљивих студија почетих пре 1914. и настављених после 1919. Бјелопавлићи захватају источну, а Пјешивци западну страну горњозетске удолине. Око њих су на истоку племена Пипери и Ровца, на Северу Никшићско Поље, Жупа и Рудине, на Западу племе Озринићи, и на Југу Загарач. *Бјелопавлићи* броје око 14000 душа. Деле се на четири ужа племена. Земљиште има тројак изглед: раван око Зете, широка до 8 км. покривена гдегде песком и

шљунком, плоднија на десној страни реке (Косови Луг), где је под културом жита и воћа. Стране изнад поља, високе до 1000 м., представљају ступњевите раседе; у њима је највећи и најстарији део насеља. Ове стране на Северу прелазе у пространу планину средње висине 1200—1300 м. са висовима преко 1900 м. Планина је комун и летње пасиште племенско. У долини је клима средоземна; доминира „југ“, топао ветар који доноси кишу. Вегетација је много богатија него на Северу у Никшићском Пољу. Као најстарије становнике предање помиње Шпање, који су несумњиво били романизовани Илири. У време инвазије међу њих је дошло српско племе Лужани, који су асимиловали Шпање. Међу Лужане је на неколике десетине година пре Косова дошао из Дукађина властелин Бијели Павле. Његово се потомство међу Лужанима намножило, надјачало их и потисло, те тако основало племе, које се по Бијелом Павлу прозвало Бјелопавлићи. У почетку 15. века ово је племе било мало, и захватало само један део садашње племенске области. Доцније се проширило, прво припајањем мањег племена Мартинића, затим прелазом на десну страну реке Зете, освајањем Косовог Луга од Малоншића и једног дела земљишта од племена Пјешиваца, а у новије време ширењем планине на рачун Жупљана и Роваца. Становништво се множи и све више обрађује земљу у равници око Зете, која је због несигурности у турско доба била запуштена, те тако преобраћа неподељено добро у личну својину. — *Пјешивци* броје око 3700 душа. У њима је јаче изражен карст него у Бјелопавлићима, услед тога су оскуднији водом. Њихово племе, познато од 15. века, носи назив од речи „пљешав“ (го, ћелав), што се односи на изглед земљишта овог племена. Као и у Бјелопавлићима, и у њима су најстарији становници били Шпањи, па за њима Лужани, који су основали у давна времена ово племе. Лужани су потиснути и скоро потпуно замењени досељеницима по Косову, и то у Горњим Пјешивцима досељеницима из Груда (даља старина из Сјенице), а у Доњим Пјешивцима браствима од ускока са разних страна. Изменом становништва границе су племена врло мало промењене. Јако је исељавање било у Србију (око Ваљева и Лознице), и у Боку. Пјешивци су се одавна бавили трговином, куповали стоку у Херцеговини, гонили и продавали у Котор. У турско доба тежак им је био положај између турских градова Никшића и Спужа. Пјешивци су мање поносни него остали Црногорци, веселији су, духовитији и радљивији; они имају много заједничких црта са Херцеговцима.

Б) *Алекса Ивић*, *Миграције Срба у Хрватској током 16., 17. и 18. столећа*. Студија историског карактера као и она коју је писац већ посветио српским миграцијама у Славонији. Стање у војничкој граници привлачило је Србе из Босне или турске Хрватске у аустријске земље, где су они могли доспети до војводског чина, привлачило их је и обећање да ће добити земљу, али су се грофови Зрински и Франкопан, који су држали највеће делове земље, мало бринули да им земљу уступе. На основу преговора од септембра 1530. више од педесет породица напустило је Унац и Гламоч у Босни за Бихаћ; велики број се настанио у Жумберку. Више хиљада им је следовало 1531.; и они су се настанили у Жумберку 1534. Празнине учињене емиграцијама у Босни попуњене су Србима из Босне који су позивани с Југа старањем самих Турака, тако да је свака миграција била двострука. 1605. године 700 Срба из Котора у Лици добили су од цара Фердинанда право да се населе између Мрежнице и Томија, али их је рђав пријем од грофова Зринског

и Франкопана спречио да уживају концесије. Они ступе у преговоре с Турцима да се врате у Босну. Али како је бег бихаћки био опљачкао границу, они су гледали да допру у Славонију, где цар забрани да их приме, а једни се настанише у Аквилеју, у Фрајаулу. 1637. барон Шталд, командант војне границе, откупио је земље од Франкопана за Србе. После пораза Турака код Беча 1683, појачао се покрет за миграцију: 200 Срба настанише се у Кладуши 1687, сто породица 1689. у Карловцу, и исто толико у Бобићу. После Карловачког мира они из Добоја и Новог не хтедоше се вратити Турцима и пређоше у Лику и Славонију.

(Bibliographie Géographique XXXIV-e,
1924. Превео П. Шобајић).

Yves Chataigneau.

Jovan Cvijic: Balkánské otázky. Kulturní a politicko-zeměpisne stati. Z knihy „Govori i članci“ vybral a přeložil Václav Hronik. Životopisný nástin od prof. J. V. Daneše. S. podobiznou J. Cvijića, 21 obrázky a mapkou. V Praze 1924, nákl. Unie. Str. 143.

Преводилац (рекнимо одмах: добар преводилац) изабрао је из Цвијићеве две књиге чланке, који се пре свега тичу Македоније. Ово је учинио ради тога, да би се чула и друга страна. Јер изгледа да код нас, под утицајем старије литературе, у овоме питању преовлађују бугарофилски погледи. Из избора чланка одмах се види жеља да се та погрешна мишљења исправе. Сматрам да се само може поздравити, што су на тај начин и нашим читаоцима постали приступачни научни назори објективног научника и човека такога значаја и вредности, као што је Јован Цвијић. О Македонији се много говори, а мало зна. Цвијићеве чланци писани су са једином намером и жељом: доћи до истине. И непристрасни читалац, који жели и уме да се поучи, наћи ће ту решења, која се ослањају на много озбиљних доказа. Све је те доказе лако контролисати. Ти докази уверавају. И њихову највећу озбиљност не могу одрицати ни противници Цвијићевих схватања. „Македонско питање“ Цвијић решава по српској тези. Али до тога решења не долази по неким националним, пристрасним осећајима, већ путем озбиљних научних испитивања. Цвијић је сасвим исправно увидео да се то питање не може решити само са етнографског и лингвистичког гледишта, Македонија је земља поступнога прелаза између Срба и Бугара. За њега, дакле, вреди као критерија: географска и економска факта. Из њих изводи географске и економске постулате. Резултат својих студија српски научник изражава закључком: долине Мораве и Вардара чине географску и етнографску целину, моравско-вардарску удолину. Њом је свагда пролазио главни пут, а сада железница, која тесно везује Србију са Македонијом. Бугарска, одвојена од вардарске удолине масивима Родопе и Пирине, нема везе са Македонијом. Цео економски живот Бугарске упућен је ка трачким пристаништима Егејског и пристаништима Црнога Мора. Словенско становништво Македоније у правој смислу, т. ј. јужно од Прилепа, не може бити брана ширењу Србије на Југ. Ма да је то становништво сачувало махом само остатке српских историјских предања, и то чисто мутне, у његовој свести не постоје никакве историјске традиције, које би га везивале за Бугарску. То је, узмемо ли је у целини, архаичка словенска маса, флотантна маса, без одређене народне свести: то су македонски Словени.